

LÄRARMATERIAL

LEKTION 2: SEX & STATISTIK

MÅLGRUPP: ÅRSKURS 7-9

LÄRANDEMÅL

- Utveckla förmågan att tolka av material i statistisk form och att, genom praktisk övning, visa på möjligheter för olika tolkning av statistik (Hi).
- Förmågan att uttrycka och värdera olika ståndpunkter i till exempel aktuella samhällsfrågor och argumentera utifrån fakta, värderingar och olika perspektiv (Sh).
- Utveckla förmågan att formulera sig och kommunicera i tal och skrift samt söka information från olika källor och värdera dessa (Sv).
- Reflektera över hur individer och samhällen formas, förändras och samverkar (Sh).

INLEDNING, UPPLÄGG OCH FÖRBEREDELSE

Statistik är ett kraftfullt vapen i en argumentation. För den som lyssnar på en debatt framstår den som använder statistik effektivt som påläst, kunnig och det ger stöd åt personens åsikter. Problemet är ofta att statistik kan användas för olika syften beroende på hur den tolkas och presenteras.

GENOMFÖRANDE

Alternativ 1:

- 1 Berätta om syftet med lektionen och ge eventuellt en presentation utifrån bakgrundstexten.
- 2 Elevernas uppgift är att undersöka hur olika intressen kan använda statistik om våldtäkt för att driva en åsikt.
- 3 Googla exempelvis "Rape in Sweden" och gör en analys av de träffar din sökning ger. Analysen kan kretsa runt följande frågor:

a. Vilka budskap lyfts fram i texterna?

b. Vilka åsikter visar de sidor som kommer upp vid en sökning på Google?

- Finns några politiska partier?
- Några politiska bloggare?
- Någon annan med tydliga politiska åsikter?

c. Görs, enligt dig, en riktig tolkning av siffrorna? Varför? Varför inte?

d. Vilka konsekvenser kan felaktig tolkning av statistik ge?

e. Vad kan göras i samhället för att minska eventuella risker med feltolkningar?

4 Genomförs som grupparbete eller individuellt arbete med redovisning på senare lektion eller i slutet av lektionen.

5 Avluta gärna med en exit ticket antingen på papper eller digitalt via exempelvis m.voto.se.

TIPS!

Om du vill genomföra det första alternativet, med sökning på Google efter exempelvis "Rape in Sweden", kan det vara bra med lite eget sökande på Google för att se vilka träffar som kommer upp.

Idén med lektionen är att eleverna ska stöta på ett stort antal träffar som uppenbarligen tänjer på gränserna för sanning genom sitt sätt att använda statistik om våldtäkt i Sverige. Detta kan leda vidare till reflektioner om hur statistik används generellt av samhällets särintressen eller vilken politisk effekt en (tveksam) undersökning kan ha och hur statistik kan få ett "eget liv" ibland.

Alternativ 2:

- 1 Berätta om syftet med lektionen och ge eventuellt en presentation utifrån bakgrundstexten.
- 2 Dela in klassen i mindre grupper om tre till fyra elever.
- 3 Ge sedan grupperna i uppgift att genom statistik argumentera för att Sverige har blivit antingen:

- **Bättre och tryggare.**
- **Sämre och otryggare.**

- 4 Till material använder eleverna bakgrundstexten och de länkar som har ett statistiskt innehåll (till exempel ungdomsbarometern och nationella trygghetsutredningen).
- 5 Eleverna avslutar med en presentation där de använder statistiskt material för att stärka sin argumentation.
- 6 Avluta gärna med en exit ticket antingen på papper eller digitalt via exempelvis m.voto.se.

BILAGA 1 – BAKGRUND

Statistik är ett ämne som kan vara lite svårt och ofta pratas det mycket om att statistik kan tolkas lite hur som helst. Mark Twain lär ha sagt: ”Det finns tre sorters lögn – en lögn, en förbannad lögn och statistik”. Citatet pekar på ett problem med statistik – nämligen att personer kan välja att lyfta fram vissa resultat och hålla tyst om andra, beroende på vilken åsikt personen driver. Samtidigt är samhället och medborgarna beroende av statistik för att kunna fatta bra beslut. Lösningen är att bli bättre på att tolka de siffror och procentsatser som statistiken ger oss. Riskerna eller möjligheterna att vinkla information med hjälp av statistik är också temat för en av lektionerna.

Generellt så finns det alltid metodproblem vid statistiska undersökningar och dessa blir inte mindre när undersökningen berör sexualitet. Ett sådant problem är att vissa tenderar att dölja saker som uppfattas som avvikande från normen i sina svar. Därför måste undersökningsresultaten tolkas med relativt stor försiktighet.

Det har gjorts ett antal undersökningar om ungdomars sexualitet, bland annat Folkhälsoinstitutets rapport Ungdomar och sexualitet – En forskningsöversikt (2005), Barnombudsmannens årsrapport Älskar, älskar inte (2004), Göteborgs universitets UngKAB09 – kunskap, attityder och sexuella handlingar bland unga (2011) och Ungdomsbarometerns specialanalys för Folkhälsomyndigheten Ungdomar och sexualitet (2014). I dessa undersökningar redovisas bland annat statistik om sexualitet angående uppfattningar, attityder, vanor och olika slags övergrepp och uppgifterna här kommer, om inte annat anges, från dessa undersökningar. I undersökningarna görs ofta skillnad på ungdomar (15-19) och unga vuxna (20 till cirka 29).

ATTITYDER OCH UPPFATTNINGAR OM SEX

Nästan alla gymnasister uppger att de har varit förälskade och cirka 75 procent har erfarenhet av att vara ihop med någon. Motsvarande siffra för årskurs nio är omkring 25 procent. Starka kopplingar görs mellan kärlek och sex, speciellt bland tjejer, yngre och personer bosatta i mindre städer. Detsamma gäller för personer födda utomlands och personer som uppger att religion är en viktig del av deras liv.

Toleransen gällande homo- och bisexualitet ökar kraftigt bland ungdomar – många fler håller med om påståendet ”att vara homosexuell är inget onormalt” 2003 (75 procent) jämfört med 1989 (45 procent). Tjejer har hela tiden haft en mycket större tolerans än killar (90 procent tjejer och 60 procent killar 2003). Fler tjejer än killar identifierar sig som bisexuella och fler killar än tjejer identifierar sig som homosexuella. Andelen som identifierar sig som heterosexuella är cirka 85 procent.

Undersökningar visar att det finns skillnader i värderingar om sexualitet mellan tjejer och killar – exempelvis hora-bock-etiketterna. Killar med många partners (bock) tenderar att få högre status medan det omvända sker för tjejer med många partners (hora). Att döma tjejer hårdare än killar beroende på de sexuella erfarenheterna är vanligare bland yngre. Risken för HIV uppfattas som relativt låg medan risken för exempelvis klamydia bedöms vara högre.

SEXUALVANOR

Sedan 60-talet så har medelåldern för den sexuella debuten legat på drygt 16 år. Lite tidigare för tjejer och lite senare för killar. Två tredjedelar uppger att de använt skydd vid debuten – oftast kondom. För majoriteten skedde debuten utan att alkohol var inblandat. Tjejer har haft något fler sexpartners än killar. Av de som har ett sexliv uppger de flesta att oralsex ingår, däremot är analsex ovanligare (15-20 procent). De flesta ungdomar har erfarenhet av pornografi och bland de äldre ungdomarna så är fenomenet KK (knullkompis) relativt vanligt (30-50 procent). Ungefär 20 procent har träffat en sexpartner via internet. Det är ingen statistisk skillnad mellan tjejer och killar gällande hur många de haft sex med, men det finns en liten grupp killar som sticker ut på det sättet att de haft sex med många fler. Bland gymnasieungdomarna är 90 procent nöjda med sina senaste sexuella erfarenheter, dock är missnöjdheten större med första sexuella erfarenheten, speciellt bland tjejer. Något fler killar än tjejer har erfarenhet av sexhandlingar på internet, men det är dock ett relativt litet antal som har dessa erfarenheter. Däremot är det vanligt att träffa sina sexpartners via internet, lika vanligt som via en privat fest, en bar eller ett dansställe (för de lite äldre ungdomarna).

De allra flesta unga använder internet i syften som hänger ihop med kärlek och sex. Syftena kan variera men det är vanligt att både tjejer och killar söker information om sex eller den egna kroppen och tittar på porr för att bli upp-

hetsad. Statistiskt sett tittar killar på porr lite oftare än tjejer. Tjejer använder internet i lite högre utsträckning för att söka information. Andelen unga som publicerar sexuellt material på sig själv är relativt liten, däremot är det många som blivit uppmanade att publicera. Överlag så verkar unga se internet som en lika naturlig arena som andra för sexualitet och kärlek. Andelen som har negativa upplevelser är relativt liten men existerar så klart. I dessa fall kan det exempelvis handla om att manipuleras till att skicka nakenbilder. En annan tänkbar effekt av internet är att unga (främst tjejer) kan utforska sexualiteten med mindre risker än om de skulle utforska sexualitet ute i samhället. En generell slutsats om internets påverkan på kärlek och sexualitet är att fenomenet är så pass nytt att forskare fortfarande inte vet riktigt hur människor påverkas av det.

SEXUALBROTT

Brottsstatistik kan lätt feltolkas. Att enbart titta på siffror för antal dömda, misstänkta eller gjorda polisanmälningar kan leda till att alla de brott som aldrig anmäls glöms bort. Det brukar kallas för mörkertalet. Hur stort mörkertalet faktiskt är kan vara svårt att bestämma men ett sätt att försöka ta reda på detta är att genomföra undersökningar om utsatthet. En sådan undersökning är Brottsförebyggande rådets (BRÅ) Nationella trygghetsutredning. Där intervjuas ett stort antal människor (13 000) om hur de anser sig blivit utsatta för brott. När det gäller sexualbrott verkar mörkertalet vara stort. BRÅ:s utredning visar att bara 10 procent av sexualbrotten anmäls (cirka 17 000 år 2013), vilket skulle innebära att mörkertalet är så stort som 90 procent.

Totalt anser 11,4 procent av de intervjuade att de har utsatts för brott mot person (till exempel misshandel, hot, rån eller sexualbrott) 0,9 procent att dessa utsatts för sexualbrott. Andelen kvinnor (1,4 procent) var betydligt fler än andelen män (0,3 procent) och det är också vanligare att unga utsätts. Den mest utsatta gruppen är kvinnor mellan 16 och 24, där 3,8 procent blivit utsatta för sexualbrott. Drygt en tredjedel av de som utsatts uppgav att det handlat om någon slags tvång till sexuell handling. En svårighet som tas upp i undersökningen är att alla kanske inte vet den juridiska skillnaden mellan olika typer av sexualbrott och att vissa siffror därför måste tolkas lite försiktigt.

Antalet anmälningar om våldtäkt har ökat i Sverige på senare år. 2003 gjordes 2 565 anmälningar om våldtäkt (inklusive grov våldtäkt) och 2013

var motsvarande siffra 6 017. Hur ska vi förstå den stora ökningen? Betyder det att människor blivit sexuellt våldsamma i högre grad än tidigare? Inte nödvändigtvis. Två stora orsaker brukar lyftas fram för att förklara den stora ökningen. Dels att vi fick en ny sexualbrottslag 2005 där definitionen av våldtäkt utökades (se Juridik och sex) dels att mycket arbete lagts ner för att förmå utsatta att anmäla, samt för att få polis och åklagare att utreda och registrera varje sexualbrott. Den stora ökningen av anmälda våldtäkter i Sverige har också uppmärksammats utomlands och ibland lett till starka reaktioner. För många är det svårt att förstå vad som ligger bakom den stora ökningen.

Det vanligaste sexualbrottet är sexuellt ofredande, till exempel tafsande eller sms eller e-mail med sexuella anspelningar. 2013 stod detta för hälften av de anmälda sexualbrotten. Sedan 1999 är det förbjudet att betala för sex i Sverige. Syftet var att minska prostitutionen i landet. Det har visat sig vara svårt att döma (lagföra) misstänkta personer för sexköp och hittills har ett hundratal dömts varje år. En sak som det sällan talas om men som inte är ovanlig är män som säljer sex. Det finns uppgifter som visar att i vissa åldrar är det möjligen fler killar än tjejer som har erfarenhet av sex mot någon form av ersättning (pengar, saker, alkohol, eller något annat). Andra uppgifter pekar på att andelen tjejer som har erfarenhet av sex mot ersättning är något större än andelen killar.

Grooming, eller kontakt med barn i sexuellt syfte, reglerades relativt nyligen i lag (stiftades 2009) vilket hänger samman med att internetanvändningen har ökat så mycket den senaste tiden. 2012 hade totalt 617 anmälningar om grooming gjorts. Samtidigt uppger så många som 48 procent av de 15-åriga tjejer som använder internet att de blivit kontaktade i sexuella syften av någon som de misstänker är äldre. Detta tyder på ett mycket stort mörkertal.

BILAGA 2: LÄNKAR

STATISTIK OCH SEX

- Om statistikens betydelse i samhället: http://www.scb.se/sv/_/Om-SCB/Ditt-svar-gor-skillnad/Statistiken-ar-en-forutsattning-for-demokratin/#
- Om att tolka statistik: <http://www.brottsrummet.se/sv/tolka-statistik>
- Enkelt och kort om sexualbrott: <http://www.brottsrummet.se/sv/sexualbrott>
- Om Sexualbrott: http://sv.wikipedia.org/wiki/Sexualbrott_i_Sverige
- Om mörkertal: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/morkertal-och-dold-brottslighet.html>
- Statistik om ungdomar och sexualitet: <http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/15011/ungdomsbarometern-140221-final.pdf>
- Unga, Internet och sex: <http://www2.ungdomsstyrelsen.se/butiksadmin/showDoc/ff80808123b7bc870123b7eb92f10004/SemigUngaomsexochinternet.pdf>
- Nationella trygghetsutredningen: https://bra.se/download/18.35c681d4143337cb-6b29e9/1395068368052/2013_1_NTU_2013.pdf
- Om brott och statistik: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/anmalda-brott.html>
- Om våldtäkter i Sverige utomlands: <http://www.bbc.com/news/magazine-19592372>

JURIDIK OCH SEX

- Om sexköp: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/anmalda-sexkop-har-fordubblats/>
- Om killar som säljer sex: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/fler-pojkar-an-flickor-saljer-sex_435659.svd
- Brottsbalken kapitel 6 – Sexualbrott: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svensk-forfattningssamling/Brottsbalk-1962700_sfs-1962-700/#K6
- Se till exempel regeringens proposition 2004/05:45, s 116 eller SOU 2010:71.

HISTORISKT OM SEX

- Om landskapslagarnas bestämmelser om sex: <http://www.direktpress.se/uppsalatidningen/Arkiv/Artiklar/2010/12/Dyrt-att-smatafsa-pa-medeltiden/>
- Historiskt om sexualitet och vissa sexualbrott: <http://fof.se/tidning/2003/4/den-sexuella-lagningens-fodelse>
- Alsnö stadga (medeltida lagtext) http://sv.wikipedia.org/wiki/Alsn%C3%B6_stadga
- Om sexualitet historiskt: http://www.historisktidskrift.se/fulltext/2004-4/pdf/HT_2004-4_662-668_liliequist.pdf
- Om sexualitet historiskt: <http://blog.svd.se/historia/2012/01/08/nar-otrohet-var-belagt-med-dodsstraff/>
- Om våldtäkter historiskt: Löhr, Jeanette, Våldtäktsbrotten över tiden. <http://epubl.ltu.se/1402-1773/2010/176/LTU-CUPP-10176-SE.pdf>
- Tidslinje över sexualitet i Sverige: <http://www.rfsu.se/sv/Om-RFSU/RFSUs-historia/Viktiga-artal-och-reformer/>